

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛЬВІВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА
ГЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА імені ШЕВЧЕНКА
ТЮБІНГЕНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕБЕРХАРДА КАРЛА

ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП

МАТЕРІАЛИ

**міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої
140-річчю географії у Львівському університеті**

(Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.)

GEOGRAPHICAL EDUCATION AND SCIENCE: CHALLENGES AND ADVANCEMENT

PROCEEDINGS

**of the International Scientific and Practical Conference Dedicated
to the 140th Anniversary of Geography at Lviv University**

(Ukraine, Lviv, 18–20 May 2023)

Львів–2023

СЕКЦІЯ

ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНА ПРИРОДИ

УДК 911.3:[332.3:630:504](477.83-2)"20"

ЛІСОГОСПОДАРСЬКЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ВЕЛИКОМОСТІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЧЕРВОНОГРАДСЬКОГО РАЙОНУ

Петро Войтків¹, Григорій Мороз², Роман Гурський¹

¹Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,

²СФГ «Балкани», смт Сарата Одеської обл., Україна

Проаналізовано сучасний стан лісогосподарського землекористування Великомоствської територіальної громади. Загалом цей стан є оптимальний. Крім цього наявні певні локальні зони, де відбувається екстенсивне використання лісів, екологічно деструктивні впливи та зміни у землекористуванні. Метою дослідження є вивчення сучасного стану лісогосподарського землекористування на території Великомоствської територіальної громади. Землекористування в межах громади проявляється в інтенсивному використанні земель сільськогосподарського призначення і значно менше лісів та інших лісовкритих площ. Основними користувачами цих земель є лісогосподарські підприємства. Особливе місце у лісогосподарському землекористуванні на території громади повинно проявлятися у зменшенні інтенсивності його використання. Вартувало би перевести частину лісів у категорії земель природоохоронного або рекреаційного призначення. Територія громади, завдяки наявності значних площ лісів, має потужний туристично-рекреаційний потенціал.

Ключові слова: територіальна громада, структура земельного фонду, лісогосподарське землекористування, категорії користувачів.

FORESTRY LAND USE OF THE VELIKOMOSTIV TERRITORIAL COMMUNITY OF THE CHERVONOHRA D DISTRICT

Petro Voitkiv¹, Hryhorii Moroz², Roman Gurskyi¹

¹Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

²SFG «Balkany», Sarata, Odesa region, Ukraine

For the first time the current state of forestry land use in the Velyki Mosty urban hromada has been studied and analyzed. In general, this state is optimal. In addition, there are certain local zones, where extensive use of forests, ecologically destructive impacts and changes in the land use are occurred. The purpose of the research is to study modern state forestry land use in the territory of the Velyki Mosty urban hromada. Land use within hromada is manifested by the intensive use of agricultural lands and significantly less use of forests and other wooded areas. The main users of these lands are forestry enterprises. A special place in forestry land use on the territory of hromada should be manifested by reducing the intensity of its use. It would be worthwhile to

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

transfer part of the forests to the category of nature conservation or recreational land. The territory of hromada, through to the presence of large areas of forests, has a powerful tourism and recreational potential.

Keywords: urban hromada, land fund structure, forestry land use, user categories.

Природні екосистеми Великомоствівської територіальної громади зазнали певних антропогенних впливів, що проявлявся в гірничовидобувній промисловості, а також в гідромеліоративних та осушувальних роботах. Це призвело до втрати багатьох первісних як сільськогосподарський земель так і лісів та інших лісовкритих площ. На території громади є наявне екстенсивне використання земель сільськогосподарського призначення, що призвело до погіршення їх екологічного стану та родючості ґрунтів. Крім цього гостро стоїть питання збереження та збільшення площ лісів на території громади. Важливою проблемою є використання лісів як за призначенням так і в інших цілях, які могли б покращити та стабілізувати саме природо користування і зробити його більш збалансованим. Тому актуальним є розгляд сучасного стану лісогосподарського землекористування, а також зміни, що відбулися у використанні цих земель за певний часовий період і під впливом різних чинників.

Метою дослідження є вивчення лісогосподарського землекористування на території Великомоствівської громади. Об'єктом дослідження є земельні ресурси громади, предметом – сучасний стан лісогосподарського землекористування громади. Методи дослідження: статистичний, розрахунковий, графічний, картографічний, аналізу, порівняльно-географічний та SWOT-аналізу.

Великомоствівська громада відноситься до Західноєвропейської рівнини, як фізико-географічної країни. За фізико-географічним районуванням відноситься до Поліської провінції зони мішаних лісів області Бузького Малого Полісся. У межах Бузького Малого Полісся на півночі громади виділяють район Ратинське Полісся, а на півдні – Желдецьке Полісся [4, 8]. В результаті антропогенного навантаження, здійснюваного людиною на екосистему громади, значні площі земель різняться між собою за ступенем використання, порушення та вразливості.

Структура земельного фонду Великомоствівської громади відрізняється. Зокрема, найбільшу площі займають сільськогосподарські землі (18 268,09 га), у відсотковому відношенні це складає 58,59 %. Значні площі займають ліси та інші лісовкриті землі, які по громаді становлять 10 933,34 га, 35,07 %. Відносно забудованості, то площа цих земель в громаді становить всього 804,85 га, 2,58 %. Водно-болотні ресурси також займають незначні площі – 1 041,65 га, 3,34 %. Інші категорії земель займають значно менші площі [3].

Лісогосподарське землекористування є типом використання земельних ділянок, що вкриті лісовою рослинністю та не вкриті лісовою рослинністю, лісогосподарськими підприємствами, громадянами України з метою забезпечення екологічних, економічних, соціальних та інших потреб суспільства у лісових ресурсах і корисних властивостях лісів [7].

Лісовий покрив є важливим компонентом ландшафту, відповідальним за збереження інших його складових – рельєфу, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, фауни та повітря. Величезним є екологічний вплив лісових екосистем на стан природного середовища, на характер, темп і спрямованість екзогенних процесів, умови проживання людини [5, 6]. Велике значення у формуванні рослинності громади належить діяльності людини, яка винищує одні рослини, а звільнені площі використовує для культивування інших (наприклад, чагарники, луки використовуються під сади і городи).

Територія Великомоствівської територіальної громади знаходиться в межах Малого Полісся, де лісистість за останні 12 років дещо збільшилася, а загальна частка лісів та інших лісовкритих земель становить 35,07 %, а по Червоноградському районі частка лісів складає 25,44 % від загальної площі земель. Тобто можна відмітити, що територія громади дуже добре забезпечена лісами. Ареали лісів по території громади розподілені більш-менш рівномірно. В основному, ці землі відносяться до «Сокальського лісового господарства». Однак відсутність лісів спостерігаємо на півдні, заході, центрі та частково південному-сході громади (рис. 1).

Гостро стоїть проблема збереження та збільшення площ лісів і багаторічних насаджень, а також зменшення вирубування в смугах лісових насаджень біля залізничних доріг та автошляхів. Проблема несанкціонованих вирубок має вирішуватися накладанням великих штрафів. Протягом останніх століть ліси громади мали переважно сировинне значення як джерело високоякісної деревини для внутрішніх потреб господарства та експорту [9].

Рис. 1. Розташування Великомоствівської територіальної громади [1]

Забезпеченість лісами по території громади в становить 10 933,34 га, 35,07 %. Такий високий відсоток лісів свідчить про незначну антропогенну трансформованість ландшафтів Великомоствівської територіальної громади, однак вони є присутні. Найбільше лісів та інших лісовкритих територій бачимо на території Великомоствівської міської ради (3 517,1 га), дещо менше – в межах Двірцівської (2 190,0 га), Бутинської (1 959,0 га), ще менше – у Купичвольській (1 027,0 га) та Боянецької (834,6 га) сільських рад (табл. 1).

Таблиця 1

Ліси та інші лісовкриті площі в межах Великомоствівської територіальної громади та Червоноградського району [10]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Ліси та інші лісо вкриті площі, га		Частка лісів та інших лісовкритих земель від загальної площі, %	
		2008	2020	2008	2020
Великомоствівська міська рада	8 469,98	3 517,10	3 517,09	41,52	41,52
Бутинська сільська рада	6 339,19	1 959,00	1 959,00	30,90	30,90
Двірцівська сільська рада	5 170,50	2 190,00	2 190,00	42,36	42,36
Реклинецька сільська рада	4 969,70	1 405,70	1 405,70	28,29	28,29
Боянецька сільська рада	3 496,10	833,20	834,55	23,83	23,87
Купичвольська сільська рада	2 732,90	1 027,00	1 027,00	37,58	37,58
Великомоствівська громада	31 178,37	10 932,00	10 933,34	35,06	35,07
Червоноградський район	299 703,30	–	76 249,94	–	25,44

У структурі лісів та лісовкритих територій найбільші площі займають лісові землі, і набагато менші – чагарники (табл. 2).

Найбільше лісових земель маємо також в межах Великомоствівської міської ради (3 397,3 га), дещо менше – в Двірцівської (2 122,0 га), Бутинської (1 849,0 га) сільських рад. Найменше цих земель на території Купичвольської (986,1 га) та Боянецької (764,7 га) сільських рад.

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

Таблиця 2

Структура лісів та інших лісовкритих площ на території
Великомостівської територіальної громади [10]

Адміністративне утворення	роки	загальна площа лісів, га	у тому числі					групи лісів	
			чагарники	лісові землі	з них			перша група	друга група
					вкриті лісовою рослинністю	не вкритих лісовою рослинністю	інші лісові землі		
Великомостівська міська рада	2008	3517,1	2,0	3515,1	3397,3	27,0	90,8	1688,6	1801,5
	2020	3517,1	2,0	3515,1	3397,3	27,0	90,8	1688,6	1801,5
Бутинська сільська рада	2008	1959,0	22,0	1937,0	1849,0	22,0	66,0	9,0	1950,0
	2020	1959,0	22,0	1937,0	1849,0	22,0	66,0	9,0	1950,0
Двірцівська сільська рада	2008	2190,0	16,0	2174,0	2122,0	9,0	43,0	621,0	1569,0
	2020	2190,0	16,0	2174,0	2122,0	9,0	43,0	621,0	1569,0
Реклинецька сільська рада	2008	1405,7	9,6	1396,1	1372,1	1,0	23,0	77,0	1328,7
	2020	1405,7	9,6	1396,0	1372,1	1,0	23,0	77,0	1328,7
Боянецька сільська рада	2008	833,2	20,1	813,1	764,6	15,3	33,2	2,0	815,9
	2020	834,6	21,4	813,2	764,7	15,3	33,2	2,0	817,3
Купичвольська сільська рада	2008	1027,0	13,2	1013,8	986,1	15,0	12,7	-	1012,0
	2020	1027,0	13,2	1013,8	986,1	15,0	12,7	-	1012,0
Великомостівська громада	2008	10932,0	82,9	10849,1	10491,1	89,3	268,7	2397,6	8477,1
	2020	10933,4	84,2	10849,1	10491,2	89,3	268,7	2397,6	8478,5

Площа чагарників по громаді складає всього 84,2 га. Найбільше їх на території Бутинської (22,0 га), Боянецької (21,4 га) та Двірцівської (16,0 га) сільських рад, площа яких за останні роки залишилася без змін. Майже відсутні чагарники на території Великомостівської міської ради (2 га). В інших сільських радах їх площа коливається в межах 10–15 га (див. табл. 2).

У структурі лісових земель виділяють землі, вкриті лісовою рослинністю, не вкриті лісовою рослинністю та інші лісові землі. Згідно табл. 2, по всіх адміністративних утвореннях переважають землі, вкриті лісовою рослинністю, яких найбільше на території Великомостівської міської ради (3 397,3 га). Загалом по громаді площа цих земель збільшилася із 10 491,1 до 10 491,2 га. Площі земель, не вкритих лісовою рослинністю та інших лісових земель, є дуже малою. В цілому по громаді вона становить 89,3 га. Найбільше їх в межах Великомостівської (27,0 га) міської ради та Бутинської (22,0 га) сільської ради. Площі інших лісових земель по громаді складають 268,7 га, а найбільше їх також в межах територій Великомостівської міської ради (90,8 га), Бутинської (66,0 га) і Двірцівської (43,0 га) сільських рад. Щодо площ груп лісів, то переважають ліси 2-ої групи. Зокрема, загальна площа лісів 1-ої групи по громаді складає 2 397,6 га, а 2-ої групи – 8 478,5 га. Найбільші площі цих двох груп лісів спостерігаємо в межах території Великомостівської міської ради. Значні площі лісів 2-ої групи також маємо в межах територій Бутинської і Двірцівської сільських рад (див. табл. 2).

Щодо розподілу лісів та інших лісовкритих площ Великомостівської територіальної громади за категоріями користувачів, то переважна більшість лісів та інших лісовкритих площ громади передана у користування категорії «лісогосподарські підприємства», зокрема по громаді 99,71 % цих земель площею 10 902,43 га. І тільки 0,29 % від загальної площі залишаються у користуванні всіх інших категорій користувачів (табл. 3). Найбільші площі лісових земель, що передані в користування лісогосподарським підприємствам є територіях Великомостівської (3 494,59 га, 99,36 %) міської ради, Двірцівської (2 190,0 га, 100 %) та Бутинської (1 955,09 га, 99,80 %) сільських рад. Ліси та інші лісовкриті площі за категоріями інших землекористувачів, землевласників мають значно менші площі. Зокрема, категорія «сільськогосподарські підприємства» у розподілі лісів представлена тільки в межах Бутинської (3,91 га, 0,20 %) сільської ради. Серед користу-

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

вачів лісів є категорія «підприємства транспорту та зв'язку», яка представлена тільки в межах територій Великомоствівської міської ради (6 га, 0,17 %), Боянецької (2 га, 0,36 %), та Реклинської (2 га, 0,14 %) сільських рад.

Таблиця 3

Розподіл лісів та інших лісовкритих площ Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, га/% [10]

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька сільська рада	Бутинська сільська рада	Велико-моствівська міська рада	Двірцівська сільська рада	Купичівська сільська рада	Реклинська сільська рада	Велико-моствівська громада
Сільськогосподарські підприємства	-	<u>3,91</u> 0,20	-	-	-	-	<u>3,91</u> 0,04
Підприємства транспорту та зв'язку	<u>2,00</u> 0,36	-	<u>6,00</u> 0,17	-	-	<u>2,00</u> 0,14	<u>10,00</u> 0,09
Частини, організації, установи оборони	-	-	<u>16,50</u> 0,47	-	-	-	<u>16,50</u> 0,15
Лісогосподарські підприємства	<u>832,05</u> 99,58	<u>1955,09</u> 99,80	<u>3494,59</u> 99,36	<u>2190,00</u> 100	<u>1027,00</u> 100	<u>1403,7</u> 99,86	<u>10902,43</u> 99,71
Землі запасу та землі, не надані у власність та постійне користування	<u>0,5</u> 0,06	-	-	-	-	-	<u>0,5</u> 0,01
Всього земель	<u>835,55</u> 100	<u>1959,00</u> 100	<u>3517,09</u> 100	<u>2190,00</u> 100	<u>1027,00</u> 100	<u>1405,7</u> 100	<u>10934,34</u> 100

Користувачами лісів в межах громади є категорія «частини, організації, установи оборони», які представлені на території Великомоствівської міської ради (16,50 га, 0,47 %). Категорія «землі запасу та землі, не надані у власність та постійне користування» в структурі використання лісів представлені тільки в межах території Боянецької (0,5 га, 0,06%) сільської ради. Серед оптимізаційних заходів щодо раціонального лісогосподарського землекористування пропонуємо перевести частину лісових земель у категорії земель природоохоронного та рекреаційного призначення.

Слід відмітити, що в межах Великомоствівської громади знаходяться тільки такі природоохоронні території та об'єкти, як Великомоствівське заповідне урочище місцевого значення площею 27 га та Двірцівський заказник – ботанічний заказник місцевого значення площею 63,9 га [2, 9]. Аналіз земель рекреаційного призначення на території громади показав, що тут знаходиться всього 2,2 га цих земель.

Крім, цього землі громади мають потужний туристично-рекреаційний потенціал. За результатами SWOT-аналізу можливостей організації туристично-рекреаційної діяльності на території Великомоствівської громади ми виділили такі сильні сторони: досить низьке екологічне навантаження; сприятливі кліматичні умови; наявність значних територій, зайнятих лісами та іншими лісовкритими землями; облаштування зон для відпочинку (пляжі, кемпінги); створення зоологічного та ботанічного заповідників та еколого-просвітницького центру; чищення існуючих водойм з облаштуванням рекреаційно-відпочинкових зон; відновлення старих і створення нових туристичних маршрутів; створення міжнародного екологічного центру водного та лісового туризму та екологічного вело-, електротранспорту.

Серед слабких сторін слід виділити: відсутність упорядкованих місць відпочинку у лісових масивах, прибережних смугах річок; відсутність сучасної системи управління твердими побутовими відходами; низький рівень екологічного виховання населення; відсутність налагодженої системи енергоменеджменту; відсутність готелів та вільного житла; низький рівень впровадження проектів енергоефективності в житлово-комунальній сфері; сучасний стан фінансування не дозволяє кардинально покращити інженерні мережі; незадовільний стан утримання доріг. Однак слабкі сторони можна виправити на основі капіталовкладень та інвестицій у інфраструктуру громади і розумного управління.

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

Територія Великомоствівської територіальної громади знаходиться в межах Малого Полісся, де лісистість за останні роки дещо збільшилася, а загальна частка лісів та інших лісовкритих земель становить 35,07 %, тобто територія громади дуже добре ними забезпечена. Найбільше лісів та інших лісовкритих територій маємо на територіях Великомоствівської міської ради (3 517,1 га), Двірцівської (2 190,0 га) та Бутинської (1 959,0 га) сільських рад. За категоріями користувачів переважна більшість лісів та інших лісовкритих площ громади передана у користування категорії «лісогосподарські підприємства» (99,71 % цих земель площею 10 902,43 га).

Серед оптимізаційних заходів щодо раціонального лісогосподарського землекористування пропонуємо перевести частину лісів та інших лісовкритих площ у категорії земель природоохоронного та рекреаційного призначення. Крім цього територія громади, завдяки наявності значних площ лісів та інших лісовкритих площ, має потужний туристично-рекреаційний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна карта Великомоствівської територіальної громади. URL: <https://rada.info/upload/users/files/04056316/cebfb8733cf55bffb8481b3363e687354.jpeg>.
2. Великомоствівська ОТГ: «Громада для інвестицій». URL: <https://vmgromada.gov.ua/pro-gromadu-15-33-23-15-10-2019/>
3. Войтків П. С., Гурський Р. Р. Сучасний стан землекористування у Великомоствівській територіальній громаді Львівської області. *Горизонти ґрунтознавства*: зб. матер. наук. конф. Львів, 2021. Вип. 2. С. 43–49.
4. Геоекологія Львівської області: монографія / за заг. ред. Є. Іванова. Львів: Простір-М, 2021. 606 с.
5. Земельний кодекс України №2768–III від 2002 р.
6. Паньків З. П. Методичні вказівки до практичних робіт з курсу «Земельні ресурси і земельний кадастр». Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 72 с.
7. Паньків З. П. Система класифікаційних категорій землекористування. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр.* 2011. Вип. 39. С. 260–266.
8. Природні ресурси Львівщини / Матолич Б. М., Ковальчук І. П., Іванов Є. А. та ін. Львів: ПП Лукашук В. С., 2009. 120 с.
9. Стратегія розвитку Великомоствівської об'єднаної територіальної громади на 2020–2027 роки. URL: <https://rada.info/upload/users/files/04056316/9d724d582d665e3840d4ab001a5ac41c.pdf>
10. Фондові матеріали головного управління Держгеокадастру у Львівській області по земельних ресурсах. Форма 6-зем. за 2008 і 2020 роки.

* * *

УДК [502.51:504.5]:628.4

МІКРОПЛАСТИК У РІЧКОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ: СТАН ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ігор Наседкін¹, Ольга Митрофанова², Євген Наседкін³, Тамара Куковська⁴

¹НУ «Чернігівський колеґіум» імені Т. Г. Шевченка, Чернігів, Україна

²ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Київ, Україна

³Інститут геологічних наук НАН України, Київ, Україна

⁴ДНУ «Центр проблем морської геології, геоелекології та осадового рудоутворення НАН України», Київ, Україна

Розглянуто один з аспектів нагальної екологічної проблеми забруднення довкілля пластиковими відходами та мікропластиком – роль річкових систем в перерозподілі, транспортуванні та накопиченні синтетичних полімерів. Першочергову увагу приділено вивченню світового досвіду, зокрема методичної та методологічної складових. Акцентовано увагу на необхідності об'єктивного врахування основних екологічних, економічних та соціальних факторів при визначенні джерел та шляхів надходження цих забруднювачів до водойм в межах їх водозбірних територій.

Ключові слова: річкова мережа, пластикові відходи, мікропластик, шляхи надходження, забруднення, світовий досвід.